

тості. В першу чергу такими є методи активного соціально-психологічного навчання (АСПН): тренінги, рольові та ділові ігри, групові дискусії тощо.

Такі тренінгові програми АСПН розроблені у відповідності із віковими особливостями окремо для першого, другого та третього курсів педагогічного ВНЗ мають також передбачати самовиховання конструктивних вмінь та навичок.

Таким чином, увагу потрібно звернути на всі компоненти професійної ідентичності майбутнього педагога, але в першу чергу на її когнітивний компонент, оскільки дослідники [6] відзначають, що особистісний розвиток майбутнього педагога в стінах ВНЗ включає в себе, як мінімум, три лінії:

1. Становлення «Я-концепції», тобто системи позиціонування себе як професіонала;

2. Становлення концепції діяльності, тобто пошук та апробацію методів та засобів діяльності, створення власної цілісної методики здійснення навчально-виховного процесу;

3. Становлення концепції учня, тобто системи розуміння його особистісних рис та оволодіння засобами їх пізнання та масової корекції.

Це дозволить педагогові конструктивно розв'язати будь-яку конфліктну ситуацію. Також майбутній педагог має обирати засоби і методи що є оптимальним саме для конкретної навчально-педагогічної ситуації. Вчитель завжди повинен проявляти терпіння, толерантність, поважати партнера по комунікативній взаємодії.

Ще видатний педагог В.О.Сухомлинський зазначав, що виховання людини гуманної, доброзичливої забезпечується гуманістичною спрямованістю особистості вчителя в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Тому вчитель має бути справжнім гуманістом, який забезпечує учням оптимальні умови для їх гармонійного розвитку.

Отже, сутнісною характеристикою всіх цих навчальних тренінгових програм у педагогічному ВНЗ є органічне включення майбутніх вчителів у контекст гуманістичних відносин. Вищий навчальний заклад має зорієнтувати студента на гармонійне поєднання (за допомогою гуманістичної орієнтації) високого рівня підготовки в процесі навчання та формування інтегративно-особистісного стилю педагогічної діяльності.

Втілення у навчально-виховний процес ідеї гуманізації насамперед проявляється в роботі вчителів-майстрів. Саме справжня любов до дитини, повага до неї, віра в її можливості, прагнення виховати кожну дитину як індивідуальність, розвинути її творчі здібності, пізнавальні інтереси і являє собою гуманістичну спрямованість педагога-гуманіста.

Професійна підготовка вчителя, яка включає в себе сукупність професійно-гуманістичних орієнтацій і якостей особистості, універсальних засобів пізнання й педагогічних технологій передбачає органічне включення майбутніх учителів у контекст гуманістичних відносин. Передусім, вищий навчальний заклад має зорієнтувати студента на досягнення високого професійного рівня підготовки в процесі навчання, формування індивідуального стилю діяльності, творчого оволодіння засобами педагогічної комунікації.

Література

1. Багатоцарева К.Г. Гуманізація освітньої системи університета як її сутнісна характеристика. // Гуманістическая и социальнo-психологическая поддержка личности: Материалы научно-практической конференции. Чита: Издательство Заб ГПУ, 2000. – С. 28 – 32.
2. Балл Г.А. Психология в раціогуманістической перспективе: Избранные работы. – К.: Изд-во Основа, 2006. – 408 с.
3. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. – Рівне: «Ліста-М». – 2003. – 128 с.
4. Бондаревская Е.В. Педагогика: Личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. [Учебное пособие]. – ТЦ «Учитель». – М. – Ростов-н/Д. – 1999. – 563 с.
5. Киричук О.В. Гуманізація управлінської взаємодії в умовах трансформації освітніх закладів України / О.В.Киричук// Теоретико-методологические проблемы совершенствования психологической подготовки менеджеров. Приложение № 3(8) к научному журналу «Персонал», №1 (55), К.: МАУП, 2000. – С. 12 – 13.
6. Кольтинова В.В. Организация содержания психолого-педагогических дисциплин для студентов АФК с учетом механизмов их профессионализации / В.В. Кольтинова // Теория и практика физической культуры. – 1998. – N 11 – 12. – С. 39 – 40.
7. Мусатов С.О. Соціально-кваліфікаційні вимоги до діяльності сучасного вчителя/ С.О.Мусатов// Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Вип. 33. – К., 2008. – С. 31-38.

УДК 316.733

Сітцева Марія Вікторівна

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧОЇ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ ЯК ЖАНРУ ЕКРАННОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті викладено деякі аспекти, пов'язані із розумінням мультиплікаційних фільмів як провідного жанру екранних мистецтв для дітей. Акцентовується увага на морально-етичних ризиках, які має неконтрольований перегляд мультиплікаційних фільмів сумнівної якості, за рахунок специфічної художньої образності та семіотичності. Визначаються психологічні особливості мультиплікації як розважально-розвивального виду кіномистецтва та продукту сучасних екранних технологій.

Ключові слова: мультиплікація, екранне мистецтво, медіа, інформаційне середовище, мультиплікаційний образ, візуальний образ, віртуальна реальність, дитяча аудиторія, екранна культура.

Аннотация. В статье изложены некоторые аспекты, связанные с пониманием мультипликационных фильмов как ведущего жанра экранных искусств для детей. Акцентируется внимание на морально-этических рисках, которые несет в себе неконтролируемый просмотр мультипликационных фильмов сомнительного качества, за счет специфической художественной образности и семиотичности. Определяются психологические особенности мультипликации как развлекательно-развивающего вида киноискусства и продукта современных экранных технологий.

Ключевые слова: мультипликация, экранное искусство, медиа, информационная среда, мультипликационный образ, визуальный образ, виртуальная реальность, детская аудитория, экранная культура.

Annotation. The article presents some aspects related to the understanding of the animated films as the leading genre of screen arts for children. Focuses on ethical risks that is uncontrolled and watching cartoons of dubious quality, due to a specific artistic imagery and semiotics. Determined by the psychological characteristics of animation as entertaining developing kinds of cinema and product of modern display technologies.

Keywords: animation, screen art, media, information environment, animated image, a visual image, virtual reality, children audience, screen culture.

Постановка проблеми. Інформаційне середовище, яке оточує дитину і в яке вона «занурена», у значній мірі формує дитяче світосприйняття і світобачення. Морально-етичні, ціннісно-мотиваційні характеристики зростаючої особистості, риси її характеру, у значній мірі залежать від змісту і мотиваційно-цільових (інтенціональних) особливостей прочитаних в дитинстві книг, переглянутих фільмів, мультфільмів і телепередач, улюблених ігор, іграшок і т.д. [12, с. 193].

Сьогодні постає питання про якість пропонованої глядачеві екранної продукції. Можемо відмітити тенденцію, яка позначає не перегляд, а скоріше споживання екранної продукції. У зв'язку з цим примітними є роздуми В. Чистякової: «Кіно дивляться уявою. Відео дивляться очима (зором). Засоби формують ціль. Уява витісняється зором – кінореальність витісняється відеопроєкцією. Відео було викликано в життя не неспокоєм уяви, а скоріше, вмрнанням цієї уяви (насправді вмрає не кіноестетика, а уява). А якщо немає більше уяви, то залишається лише дивитися [11, с. 91].

Проте занепокоєність виключно змістово-естетичною стороною зазначеної проблеми посилюється розумінням (у науково-педагогічному тлумаченні) і відчуттям (у буденному тлумаченні) негативного впливу інформаційного продукту низької якості на найменшого глядача – дитину. Підростаюче покоління, не маючи змоги фільтрувати отримувану з екрану інформацію, споживає її безпосередньо, необдумано. Як результат, порушується цілісність сприйняття екранних медіа, інформація з яких часто є суперечливою, спірною або ж узагалі недостовірною.

Змістово-естетичний складник екранних видів мистецтва також має суттєве значення у розвитку маленького глядача, адже, як відомо, дитячий вік є

сенситивним періодом формування морально-етичних, ціннісно-мотиваційних та естетичних суджень і уявлень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістові аспекти впливу екранних культур та мультиплікації на особистість дитини вивчали С. Асенін, О. Зав'ялова, І. Иванов-Вано, Н. Капельгородська, Л. Козирева, Л. Кияниця, Л. Малокова, Н. Петрова, Є. Сивоконь, М. Халатов, Ф. Хитрук, В. Чистякова, В. Шилова та ін.

Проте, незважаючи на достатньо ґрунтовну розробку проблематики впливу екранних мистецтв на розвиток підростаючого покоління, залишаються недостатньо визначеними механізми впливу мультиплікації як жанру екранного мистецтва на дитячу особистість.

Мета статті полягає у розкритті специфічних особливостей мультиплікації як жанру кіномистецтва і виду екранних мистецтв для дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мультиплікація як засіб розвитку особистості в сучасних трансформаційних умовах має широкий набір потенційних можливостей у впливі на підростаюче покоління. В дитинстві дитина так чи інакше відчуває розрив між бажаннями і можливостями, між відомим досвідом і невідомим складним оточуючим світом, між прагненням до самостійності і опікою дорослих, страхом, почуттям своєї беззахисності і бажанням дослідження оточуючого світу. Мультиплікація здатна дати вихід цим почуттям, допомогти дитині визначитися у складному світі дорослих.

Мультиплікаційна продукція є доступною формою впливу, і в руках фахівця має значний розвивальний потенціал. Ми переконані, що цілеспрямоване та організоване застосування педагогом засобів мультиплікації призводить до більш якісного засвоєння дитиною трансльованих орієнтирів, цінностей та норм, а також повноцінного її особистісного та пізнавального розвитку.

Тотальне засилля екранних видовищних технологій є однією з провідних характеристик сучасної медіа-культури. Видовищність зображуваного поступово стає ключовою рисою успішного медіа-продукту, в тому числі і мультиплікації. Одна з основних небезпек у застосуванні екранних технологій у розвитку дитини, або ж у стихійному впливі на підростаючу особистість візуальних медіа полягає у наданні переваги словесно-логічному, досить формальному способу мислення і комунікації на основі візуальних образів. В результаті нові медіа, які несуть більшу частину інформації у візуальних образах, опиняються перед свідомістю користувача, не навченого ні аналізу візуального потоку інформації, ні усвідомленню і осмисленню своїх переживань з приводу взаємодії з цим потоком [8, с. 217].

Як відмічає О.А. Зав'ялова, зростаюча анонімність дій в інформаційному просторі призводить до того, громадська думка, яка у значній мірі регулює вчинки людини, втрачає свій вплив. Тепер людина може вчиняти так, як хоче, не побоюючись громадського осуду. Як наслідок, єдиним механізмом, що регулює поведінку людини в інформаційному просторі, стає її система цінностей [2, с. 120-121].

Розповсюдження віртуальних взаємодій набуває все більш загрозливих масштабів. Особливо впливовим таке розповсюдження виявляється у дитячому середовищі. Відсутність зовнішньої регуляції з боку дорослого, що виявляється передовсім у відборі інформації, яку засвоюватиме дитина, позбавляє останню морально-етичної опори, не стимулює вироблення ціннісного еталона.

Ключова риса екранних видів мистецтва полягає у специфічній семіотичності. Так як художній образ презентує, з одного боку, кінцевість і завершеність, а з іншого – постійну незавершеність зорової уяви про те, що відбувається на екрані. Моменти «продуктивної темноти» – те, що глядач ніколи не бачить. Те, що глядач не бачить, утворює для нього цілий «закадровий» простір (не потрапляти в кадр – означає не потрапляти в поле зору), який є провідним в мистецтві кіно [11, с. 89].

Мультфільм, як відомо, – один з найулюбленіших жанрів у дітей і підлітків. На думку класика вітчизняної анімації І. Іванова-Вано, сила цього мистецтва у тому, що «воно не потребує перекладу на інші мови, сміливо прокладає найкоротші шляхи від думки до образу» [3, с. 239]. З іншого боку, на думку Іванова-Вано, для успішної роботи в області мультиплікації необхідно розвивати у дітей особливий склад психіки, мислення, уяви.

Мультиплікація, на думку М. Халатова, «вимагає особливої образності: гранично умовної, але в той же час і гранично переконливої в цій умовності» [10, с. 138].

Ф. Хитрук у статті «Мультиплікація, час, фантазія» зазначає: «Жодне мистецтво не здатне виразити думку в такій яскравій, лаконічній формі, з таким різноманіттям художніх засобів, як мультиплікація» [цит. за: 9].

Особливість мультиплікації, на думку Д. Вукотича, полягає в тому, що «у ній відсутнє репродукування, мимовільна реєстрація предметів, які потрапляють у поле зору кінокамери в художніх фільмах з акторами. Світ мультиплікації існує лише на екрані. Це нова дійсність, що бере початок з реальної дійсності, як інтерпретація, а не імітація життя» [цит. за: 1].

Все побудовано на вигадці, за якою приховано реальний життєвий сенс явищ і вчинків героїв, на перебільшенні і контрастному співставленні кольору і тіні, позитивного і негативного, на допущенні неймовірних ситуацій, на комбінуванні буденного і фантастичного.

Кіносценарій як ідейно-художня основа будь-якого фільму – це такий літературний твір, у якому кожний рядок повинен бути обов'язково зримим. На думку Н. Капельгородської, характери героїв, що їх мають відтворювати на екрані актори, показані в кіносценарії не засобом опису, як в літературному творі, а в безпосередній дії. Висловити цю дію допомагає асоціативний монтаж, дикторський текст, використання художніх, пластичних образів.

«Виразні плани, своєрідне використання світлотіней, кольорів, звуків, добір і групування окремих кадрів, різноманітні типи зйомок та ін. – все це складає ті специфічні засоби зображення, що характеризують мультиплікацію як вид кіномистецтва» [4, с. 9].

Отже, мультиплікація поєднує можливості літератури, образотворчого мистецтва і видовища [1].

С. Асенін, вдало характеризуючи мультиплікацію як жанр кіномистецтва, відмічає специфічні її особливості: «мультиплікація – це «перестворення» дійсності, а не її відтворення» [1].

Візуальне «перестворення» (метаморфоза) – базова основа мультиплікації. Як зазначає Л. Малокова, «метаморфоза стає способом викладу, художнім стилем. За тотальною трансформацією побутових деталей і персонажів розгортається пластична метафора життя» [7, с. 6].

Зображувальні можливості мультиплікації, її фантастичність і умовність зображуваного дають можливість створювати узагальнюючі образи, синтезуючи лише найбільш визначальні характеристики персонажів – типологізуючи образи героїв [1].

Є. Сивоконь відмічає: «Для того, щоб трансформувати складні явища і процеси в конкретні зорові образи з максимальною ідейною чіткістю і в максимально компактній формі – для цього художнику потрібно володіти особливим даром узагальнення» [9].

Структуру мультиплікаційного образу представляє синтез художньої специфіки зображуваного, виразність руху в кадрі, словесне і музичне супроводження. Мультиплікація виражає абстрактну ідею в конкретному візуальному образі. Точніше, мультиплікаційний образ виражається у зоровому, аудіальному та кін естетичному складниках. Провідною характеристикою мультфільму, яка відрізняє його від статичного зображення – картинки – є рух.

Зображувальний образ у мультфільмі включений в сферу драматургії, «помножений» на рух, на здатність до трансформації, на існування у певному ритмічному і колористичному ключі і заздалегідь розрахований на створення пластичного мультиплікаційного образу [1].

Як відмічає Л. Козирева, інформацію з оточуючого світу дитина здатна сприймати переважно лише у вигляді образів, з яких у подальшому формується її власна модель оточуючого світу. Саме завдяки наявності образної передачі сюжету мультиплікація служить провідним засобом формування у дитини картини оточуючого світу, на основі чого будуватиметься орієнтовна модель поведінки у соціумі [6].

Мультиплікаційні герої демонструють дітям різноманітні форми та способи взаємодії з оточуючим світом, які у більшості випадків є еталонними для маленького глядача. Активне використання зазначеної структурної особливості мультиплікаційного продукту, що має на меті свідоме керування процесом розвитку та виховання дитини, буде ефективним лише за умови роз'яснення маленькому глядачеві демонстрованих ситуацій.

Можемо виділити основні характеристики мультиплікації, які дають можливість застосовувати його в якості засобу педагогічної взаємодії з дитиною: казковий сюжет, доступний для розуміння; насиченість яскравими образами, кольорова виразність; лаконічність подачі та динамічність розгортання сюжету; простота та легкість сприйняття дитиною тощо.

Специфічна умовність мультфільму у поєднанні з яскравою образністю легко зацікавлюють маленького глядача, валять його у світ фантазії, вигадки та емоцій. Цю властивість мультфільму доцільно використовувати з метою

розвитку дитини, утвердження у її свідомості ідеалів добра і краси, гармонії світу, миру та щастя. У зв'язку з цим ми вважаємо, що для розвитку малюка у мультиплікації слід поєднувати літературно-художні надбання народу та широкий спектр зображальних можливостей мультфільму як виду мистецтва.

Вагоме питання, яке постає при аналізі мультфільмів як засобу взаємодії з дітьми, полягає у тому, чи відповідають ті чи інші мультиплікаційні продукти реальним віковим можливостям сприйняття, потребам та запитам наймолодших глядачів. В тому числі мова йде і про психологічну безпеку трансляції дітям різноманітних мультиплікаційних образів та сюжетів.

Умовність та образність є основними характеристиками мультфільму для дітей. Проте аналіз сучасних мультфільмів приводить нас до висновку, що ці вимоги дотримуються не завжди. Маскуючись мальованими яскравими персонажами, режисери та сценаристи подібних мультфільмів транслиють маленьким глядачам «дорослий» спосіб життя та стиль поведінки. Даний феномен фактично є «штучним одоросленням» молодого покоління, що чинить деструктивний вплив на дитячу психіку.

Як відомо, діти часто наслідують улюблених персонажів мультфільмів, відтворюючи таким чином не лише поведінку героїв, а й ті цінності, норми, ідеали та морально-етичні конструкти, які вони транслиують. Невипадково герої дитячих мультфільмів представляють виключно один із полюсів континууму «поганий – хороший персонаж», адже вловити усі відтінки ціннісно-морального образу мультиплікаційного героя дитина ще не здатна. Тому якісний дитячий мультиплікаційний продукт прагне якнайповніше представити образи «хорошого» і «поганого» героїв, показати мотиви їх вчинків та риси характеру, якими вони володіють.

Отже, можемо виокремити такі чинники впливу мультиплікації на особистість маленького глядача:

- цілісність впливу інформації, яка досягається лише при єдності змісту і форми;
- структура, побудова сюжету, його зв'язок з важливими проблемами дитячого віку;
- значення мультфільму, тобто важливість інформації, яку він несе;
- емоційне звучання і емоційна насиченість мультфільму [5, с. 80-81].

Очевидно, що мультфільми відіграють важливу роль у становленні особистості маленького глядача, небезпідставно вважаючись саме дитячим кіножанром. Мультиплікаційний продукт покликаний сприяти вирішенню завдання формування картини світу малюка, що органічно включає в себе і когнітивну, і поведінкову, і морально-ціннісну складові. Забезпечити гармонійну взаємодію дитини з екраном здатний лише той мультиплікаційний продукт, який відповідає віковим психологічним та фізіологічним особливостям і можливостям дитячого сприйняття і розуміння.

Отже, екранна культура, зокрема мультиплікація, несе в собі як потужний потенціал розвитку підростаючої особистості, так і значну загрозу нівелювання морально-етичного і аксіологічного компонентів ціннісно-сміслової сфери особистості. Моніторинг соціальних наслідків впливу різноманітних екранних

продуктів для дітей, і слід вести постійно із залученням організацій із захисту дитинства. В такому випадку науково обґрунтовані рекомендації по проєктуванню соціоінформаційного середовища сучасних дітей можуть отримати не лише редакції і інші виробники продукції для дітей, але й ті, хто дає «добро» на випуск такої продукції, а також родина, школа і навіть самі діти [12, с. 199].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна мультиплікація вже давно перестала бути виключно жанром кіномистецтва, набувши можливостей цілеспрямованого розвитку маленького глядача. Екранні мистецтва, володіючи широким арсеналом зображальних засобів, здатні чинити потужний вплив на розвиток особистості споживача екранної продукції.

Мультиплікація як один із найбільш поширених серед дитячої глядацької аудиторії медіа-продуктів потребує, на наш погляд, суттєвої змістової ревізії з метою наповнення її елементами, що сприяють моральному розвитку. Застосування медіа-підходу до мультиплікації обумовлене переважанням у ній ознак сучасного медіа, зокрема, передавання та подання певної інформації, формування єдиного інформаційного простору, безпосередня комунікація з дитиною-споживачем мультиплікаційного медіа.

Подальші дослідження доцільно спрямовувати у розробку ціннісно-морального аспекту впливу екранних медіа на молоде покоління.

Література

1. Асенин С. Волшебники экрана. Эстетические проблемы современной мультипликации / С. Асенин. – М. : Искусство, 1974. – 285 с.
2. Завьялова О. А. Воспитание ценностных основ информационной культуры младших школьников / О. А. Завьялова // Начальная школа. – 2005. – № 11. – С. 120 – 126.
3. Иванов-Вано И. П. Кадр за кадром / Иван Петрович Иванов-Вано. – М. : Искусство, 1980. – 239 с.
4. Капельгородська Н. М. Що таке кіномистецтво / Н. М. Капельгородська. – К. : Радянська школа, 1967. – 74 с.
5. Кияница Л. А. Эстетические критерии оценки передач // Телевидение и дети. По материалам Первой научной конференции, проходившей в Москве 26-27 февраля 1973 года / Сост. В. М. Возчиков, Л. А. Кияница, В. В. Ксенофонов. – М. : Искусство, 1976. – 160 с. – С. 78 – 82.
6. Козырева Л. Г. О социально-психологических особенностях детской киноаудитории / Л. Г. Козырева // Юный зритель. Проблемы социологии кино. – М. : Искусство, 1981. – 71 с.
7. Малюкова Л. Весь мир – метаморфоза / Лариса Малюкова, Игорь Ковалев, Анатолий Прохоров // Искусство кино. – 2007. – № 12. – С. 5 – 18.
8. Петрова Н. П. Компьютерная анимация как средство визуального мышления / Н. П. Петрова // Школьные технологии. – 1998. – № 4. – С. 216 – 219.
9. Сивоконь Е. Если вы любите мультипликацию. Из творческого опыта режиссера / Е. Сивоконь. – К. : Мистецтво, 1985. – 151 с.
10. Халатов Н. В. Мы снимаем мультфильмы / Николай Владимирович Халатов. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Молодая гвардия, 1989. – 142 с.

11. Чистякова В. Смерть кино как падение рейтинга / Виктория Чистякова // Искусство кино. – 2006. – № 4. – С. 86-91.

12. Шилова В. А. Современная информационная среда и современные дети : социальная диагностика / В. А. Шилова // Мир психологии. – 2004. – № 1. – С. 193-200.

УДК 159.922

Срібна Оксана Володимирівна
магістр практичної психології
м.Кіровоград

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено спробу теоретичного аналізу проблеми копінг-стратегій та їх відмінності від механізмів психологічного захисту. Визначено особливості прояву та взаємозв'язку копінг-стратегій із індивідуально-типологічними, особистісними властивостями, в умовах професійної діяльності.

Ключові слова: копінг-стратегії, механізми психологічного захисту, самоопанування, стрес.

В статті осуцествлена попытка теоретического анализа проблемы копинг-стратегий и их отличия от механизмов психологической защиты. Определяются особенности проявлений и взаимосвязи копинг-стратегий с индивидуально-типологическими, личностными особенностями, в условиях профессиональной деятельности.

Ключевые слова: копинг-стратегии, механизмы психологической защиты, овладение, стресс.

In the article the attempt of theoretical analysis of problem of coping strategies and their difference is carried out from the mechanisms of psychological defence. The features of displays and intercommunication of coping strategies are determined with individually-typology, personality features, in the conditions of professional activity.

Keywords: coping strategies, mechanisms of psychological defence, controlling, stress.

Постановка проблеми дослідження

Проблема подолання особистістю стресових і критичних ситуацій досліджується вченими в різних галузях знання: біології, медицині, психофізіології, психології, – і в цей час залишається однією з найбільш актуальних у науці. Стійкий інтерес до даної проблеми обумовлений посиленням негативного впливу природних, екологічних, соціальних і інших несприятливих умов на особистість. У цьому зв'язку особливу значимість має вивчення психологічних способів самоопанування зі стресом як чинника успішної адаптації

людини в сучасному світі (Л. Анциферова, Ф. Березін, В. Бодров, В. Скарбников, В. Медведєв, Ф. Меерсон, М. Яніцький і ін.). У дослідженнях відзначається, що найбільш стресогенний вплив на психофізичний і функціональний стан особистості виявляють непередбачуваність і невизначеність, які є основною характеристикою екстремальних ситуацій. Відомо, що при наявності екстремального впливу на людину особливості копінг-стратегій особистості значною мірою визначають наслідок травматичного стресу: різні форми особистісних порушень пов'язані або з недостатністю ресурсів подолання, або з надмірністю дезадаптуючих стрес-факторів.

Вивченням процесу виникнення стресових реакцій, способів їх профілактики й корекції поведінки особистості в стресових ситуаціях займалися такі дослідники: Дж. Адамс, Ф. Александер, Дж. Амирхан, Г. Басович, Г. Вейлант, Р. Лазарус, С. Петерсон, М. Селігман, Г. Сельє, Н. Скотч, М. Тейлор, К. Елдрин і ін. Також дослідження подолання стресу здійснювалися з позиції індивідуально-орієнтованого підходу (Л. Анциферова, В. Бодров, В. Ганзен, Л. Гримак, С. Ільїн, Л. Китаєв-Смик, Б. Ломов, В. Медведєв, С. Нартова-Бочавер та ін. Ученими були виділені й вивчені внутрішні суб'єктивні умови, що впливають на стійкість людини до психічного стресу: значимість події для особистості (Л. Єрмоласва, Н. Левітов, Ю. Сосновікова), суб'єктивна оцінка особистістю ситуації (Н. Наєнко, Ю. Некрасова, Т. Немчин, М. Тишкова), індивідуально-типологічні особливості особистості (М. Дьяченко, В. Маришук, К. Платонов, В. Пономаренко, Р. Моос). Особлива увага при розгляді механізмів самоопанування зі стресом надається ціннісно-значеннєвим орієнтаціям особистості (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Б. Брагусь, Ф. Василюк, М. Денисов, І. Сапарова, В. Франкл і ін.), а також ролі когнітивної оцінки у виникненні й розвитку стресової реакції (С. Белих, Р. Лазарус, Р. Мильруд, У. Найссер, Ж. Піаже, Х. Ремшмидт). Проводилися дослідження впливу на вибір і реалізацію копінг-стратегій ставовікових, культуральних, професійних характеристик особистості (Т. Аргентова, Т. Бильгильдеева, В. Бодров, В. Войненко, М. Котик, Б. Ломов, В. Ялтонський, Дж. Биркимер, Ф. Бланхард-Филдс, Л. Сульський, Г. Томе, В. Клівер). У сучасних дослідженнях проблема копінг-поведінки розглядається у таких аспектах: поведінка особистості у складних екстремальних ситуаціях (Л. Віноградова, О. Лібіна, І. Малкіна-Пих), соціальні та особистісні детермінанти вибору копінг-стратегій (В. Голованевська, Л. Дементій, Т. Крюкова), особливості прояву копінг-поведінки підлітків та студентів (К. Блекстейн, Д. Тері, С. Хазова, О. Якімчук), вплив особливостей професійної діяльності на поведінку особистості (Т. Данилова, О. Єжова, Л. Колесніченко, К. Корнєв, В. Малигін). Серед українських дослідників цієї проблематики відведено місце у роботах І. Корнієнко, С. Малазонії, О. Марковець, З. Сивогракової, О. Склєня, С. Харченко, В. Чернобровкіна та ін.

Таким чином, метою нашої статті є висвітлення теоретичних позицій щодо психологічної природи, сутності та особливості взаємозв'язку копінг-стратегій особистості із індивідуально-типологічними й особистісними властивостями особистості.